

Toruń, 24.04.2024 r.

Dr hab. Justyna Łapińska, prof. UMK
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Moniki Płońskiej

pt. „*Model zarządzania zrównoważonym rozwojem*

***w przedsiębiorstwie sektora chemicznego*”**

napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dra hab. Marka Bugdola,

w Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej

Uwagi wstępne

Formalną podstawę opracowania niniejszej recenzji stanowi pismo Pani Dziekan dr hab. Katarzyny Szczepańskiej-Woszczyń, prof. AWSB, z dnia 15.03.2024 r., informujące o powołaniu mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr Moniki Płońskiej, przygotowanej w ramach programu doktorat wdrożeniowy.

Podstawą prawną dla prowadzonego postępowania jest art. 187 ust. 1-3, art. 190 ust. 2-5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2022 r. poz. 574, z późn. zm.). W myśl art. 187 „*rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej*” a jej przedmiotem jest „*oryginalne rozwiązanie problemu*

naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne”.

Przedstawiona recenzja obejmuje ocenę rozprawy doktorskiej ze szczególnym uwzględnieniem takich kryteriów jak: wybór problematyki, podejście badawcze, struktura pracy i jej zawartość merytoryczna, strona formalna.

Wybór problematyki

Pole rozważań podjętych w ocenianej rozprawie doktorskiej wyznaczają zagadnienia związane ze strategicznym zarządzaniem rozwojem zrównoważonym w przedsiębiorstwach przemysłowych. Dość szczególną kategorią podmiotów rynkowych są przedsiębiorstwa przemysłu chemicznego, które ze względu na swoje specyficzne procesy produkcyjne i potencjalnie szkodliwy wpływ na środowisko, wymagają wyjątkowego podejścia do zarządzania zrównoważonym rozwojem. Skuteczne zarządzanie tym obszarem pozwala nie tylko na funkcjonowanie zgodnie z regulacjami prawnymi i unikanie nieprawidłowości w tym zakresie, ale również na minimalizowanie negatywnych konsekwencji dla ekosystemów oraz podnosi efektywność ekonomiczną działalności.

W literaturze przedmiotu brakuje kompleksowych opracowań oraz narzędzi, których implementacja umożliwiłaby skuteczne zarządzanie zrównoważonym rozwojem w przedsiębiorstwie chemicznym. Jak słusznie zauważa Autorka rozprawy, obecnie firmy chemiczne najczęściej stosują szereg standardów i modeli o charakterze fragmentarycznym wspierających zarządzanie zrównoważonym rozwojem. Doktorantka trafnie zatem identyfikuje lukę badawczą, która stanowi punkt wyjścia podjętych przez Nią rozważań. Jest to niewątpliwie zagadnienie interesujące, aktualne i ważne z naukowego, ale i praktycznego punktu widzenia. Godnym podkreślenia jest pewien pragmatyzm podejścia Autorki w identyfikacji interesującej Ją problematyki badawczej. Doktorantka postawiła sobie bowiem, niezwykle istotne z punktu widzenia praktyki, wyzwanie opracowania modelu zarządzania zrównoważonym rozwojem w przedsiębiorstwie przemysłu chemicznego, w kontekście zmian klimatycznych. Jest to niewątpliwie walorem recenzowanej pracy, tym bardziej, że w realizacji podjętego celu Autorka miała możliwość wykorzystania własnego doświadczenia zawodowego. Dodatkowo warto podkreślić, iż Doktorantka, orientując się na efekty praktyczne związane z wdrożeniowym charakterem proponowanego przez Nią modelu nie pomija szerszego kontekstu prezentowanego zagadnienia, lecz słusznie zakłada, że

realizacja takiego celu wymaga określonej podbudowy teoretycznej i właściwego postępowania badawczego, które ma doprowadzić ją do sformułowania wniosków, będących następnie podstawą podjętych w przedsiębiorstwie decyzji o charakterze wdrożeniowym.

Mając na uwadze powyższe spostrzeżenia, wybór problematyki i tematu badawczego należy uznać za właściwy, spełniający oczekiwania i wymogi stawiane dysertacjom doktorskim. Przedmiotem rozprawy jest istotny, z punktu widzenia nauki i praktyki, problem wpisujący się w obszar dyscypliny *nauki o zarządzaniu i jakości*, którego rozwiązanie posiada zarówno walory poznawcze, jak i aplikacyjne.

Cele pracy i pytania badawcze

Kluczowa, z punktu widzenia oryginalności i poprawności badań podjętych w rozprawie doktorskiej jest analiza proponowanych celów: głównego i szczegółowych oraz pytań badawczych (ewentualnie sformułowanych hipotez).

Jak pisze we wstępie Doktorantka *„celem dysertacji jest opracowanie modelu zarządzania zrównoważonym rozwojem dla przedsiębiorstwa sektora chemicznego w Polsce w kontekście globalnego kryzysu klimatycznego...”* (s. 9). Główny cel pracy jest poprawnie sformułowany. Ponadto jest bardzo ambitny, zakłada bowiem stworzenie modelu, który, jak podaje Doktorantka, dodatkowo odznaczałby się elastycznością i uniwersalnością (s. 10). To wskazywałoby także na możliwości jego wdrażania w innych przedsiębiorstwach przemysłowych, funkcjonujących w różnych branżach, nie tylko chemicznej. W kontekście wskazanego celu rodzi się zatem pytanie: czy zaproponowany przez Autorkę model jest na tyle uniwersalny, że możliwe jest jego (w miarę proste) dostosowanie do specyfiki niemal każdego przedsiębiorstwa przemysłowego i dodatkowo, w jakich sytuacjach Autorka zarekomendowałaby raczej rezygnację z wdrażania gotowego, proponowanego w pracy modelu na rzecz stworzenia w firmach własnych rozwiązań w tym zakresie?

Z uwagi na ograniczony zakres badań, wykluczający tworzenie ogólnych teorii Autorka zrezygnowała z hipotez badawczych. Zastąpiła je pytaniami badawczymi, które sformułowała w części metodycznej pracy, nazywając je „problemami badawczymi” (s. 120). W istocie są to pytania badawcze. Etap diagnostyczny pracy nad modelem wymagał odpowiedzi na następujące pytania:

1. Co determinuje zarządzanie zrównoważonym rozwojem w przedsiębiorstwach branży chemicznej w Polsce?

2. Jakie są bariery utrudniające wdrożenie strategii zrównoważonego rozwoju z uwzględnieniem kryteriów ESG, w przedsiębiorstwach sektora chemicznego w Polsce?
3. Jakie są bariery związane z pomiarem wskaźników zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwach sektora chemicznego w Polsce?
4. Jakie są wymagania sektora finansowego dotyczące zarządzania zrównoważonym rozwojem?
5. Dlaczego spółki sektora chemicznego w Polsce mają problemy w skutecznym wdrożeniu strategii zrównoważonego rozwoju?
6. Jak spółki w sektorze chemicznym w Polsce realizują wytyczne i obowiązki w kontekście zarządzania zrównoważonym rozwojem wynikające z prawa unijnego w aspekcie globalnego kryzysu klimatycznego.

W części metodycznej Autorka formułuje również założenia badawcze (które po niewielkich dostosowaniach mogłyby pełnić rolę hipotez badawczych) oraz cele szczegółowe, które wynikają bezpośrednio z postawionych pytań badawczych. Całość w bardzo czytelny sposób prezentuje w formie tabelarycznej na stronie 123. We wskazanej tabeli, zapewne w sposób niezamierzony, Autorka pominęła piąte pytanie badawcze. Warto jednak zanotować, iż odpowiedź na nie znajduje się w treści pracy.

Wyznaczony katalog celów oraz zaprezentowane pytania badawcze są poprawnie sformułowane i co ważne powiązane z celem głównym rozprawy. Jednocześnie są istotne z punktu widzenia ich wartości poznawczych i aplikacyjnych. Jasno wyrażają myśl przewodnią pracy oraz wyznaczają poszczególne zadania badawcze, które składają się na opracowanie modelu zarządzania zrównoważonym rozwojem dla konkretnego przedsiębiorstwa.

Struktura pracy i ocena merytoryczna

Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny i składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów zakończenia oraz wykazu literatury, spisów tabel, rycin. Całość obejmuje 317 stron, w tym 284 strony tekstu, co oznacza, że jest to opracowanie, które mieści się w objętości zwyczajowo przyjętej dla rozpraw doktorskich.

We wstępie Doktorantka zaprezentowała motywy podjęcia w pracy problematyki związanej ze strategicznym zarządzaniem zrównoważonym rozwojem w przemyśle

chemicznym, określiła cel główny rozprawy. Wyraźnie zarysowała zakres przedmiotowy i podmiotowy pracy. Syntetycznie opisała również zawartość poszczególnych części dysertacji.

Teoretyczna część pracy to dwa rozdziały napisane na podstawie odpowiednio dobranej, bogatej literatury przedmiotu, zarówno krajowej, jak i obcojęzycznej. W rozdziale pierwszym Doktorantka zaprezentowała kluczowe, z punktu widzenia badanej problematyki, zagadnienia dotyczące istoty zrównoważonego rozwoju, standardów i determinant zarządzania tym obszarem. Odniosła się również do zagadnień związanych z wpływem globalnego kryzysu klimatycznego na zarządzanie zrównoważonym rozwojem przedsiębiorstw w Unii Europejskiej.

W rozdziale drugim Autorka skoncentrowała się na zagadnieniach dotyczących zarządzania zrównoważonym rozwojem w przemyśle chemicznym. Zaprezentowała stan polskiego przemysłu chemicznego, dokonała analizy uwarunkowań regulacyjno-prawnych funkcjonowania przedsiębiorstw chemicznych w kontekście wyzwań i szans związanych z zarządzaniem zrównoważonym rozwojem. Autorka szczegółowo zaprezentowała omawiane kwestie, sprawiając przy tym, iż przedstawione treści systematyzują dotychczasową wiedzę w zakresie uwarunkowań zarządzania zrównoważonym rozwojem w przedsiębiorstwach przemysłu chemicznego.

Podsumowując tę część pracy, należy stwierdzić, iż Autorka trafnie dokonała wyboru prezentowanych w rozdziałach teoretycznych treści, ukazując tym samym swoje dobre przygotowanie teoretyczne do prowadzenia badań w wybranym temacie. Pewien niedosyt może się wiązać jedynie z nieco nazbyt opisowym (tzn. prezentującym regulacje prawne czy osiągnięcia innych autorów), charakterem tej części. Prezentacja własnego stanowiska i szerszego, autorskiego komentarza zawartych w pracy treści, podejść i koncepcji niewątpliwie wzbogaciłaby część teoretyczną.

Za najbardziej wartościową część pracy, z punktu widzenia postawionego celu, należy uznać część empiryczną, odznaczającą się największym wkładem własnym Doktorantki. Część empiryczną recenzowanej rozprawy stanowią rozdziały trzeci, czwarty oraz piąty.

W rozdziale trzecim Autorka zaprezentowała metodykę przeprowadzonych badań. Wskazała główny cel pracy, cele szczegółowe, przyjęte założenia i pytania badawcze. Doktorantka opisała procedurę badawczą, w tym zakres badań, wybór próby badawczej oraz zastosowane metody badawcze, wskazując jednocześnie na pewne ich ograniczenia, co bardzo dobrze świadczy o Jej dojrzałości naukowo-badawczej. Proces

badawczy został oparty na właściwym podejściu diagnostycznym, zastosowano pożądaną w naukach społecznych zasadę triangulacji odnoszącą się zróżnicowanych metod badawczych oraz źródeł pozyskiwania danych.

Wśród drobnych uwag, o charakterze polemicznym, dotyczących tej części pracy warto wskazać na brak uzasadnienia dla kolejności przeprowadzonych przez Autorkę badań. Doktorantka rozpoczyna bowiem badaniem ankietowym (ilościowym), a następnie (w zasadzie równolegle), przeprowadza wywiady (badanie jakościowe). Warto podkreślić, iż w naukach o zarządzaniu, w przypadku wykorzystywania w procesie badawczym zarówno metod jakościowych, jak i ilościowych, zwykle badania jakościowe poprzedzają ilościowe i stanowią punkt wyjścia do konstrukcji kwestionariusza ankiety. Stawiam zatem pytanie: jakie przesłanki zadecydowały o takiej kolejności podjęcia przez Autorkę badań?

Dodatkowo należy zauważyć, że Autorka nie załączyła w pracy kwestionariusza ankiety oraz scenariusza wywiadu. Niewątpliwie ułatwiłoby to ocenę omawianych zagadnień. Na usprawiedliwienie Doktorantki należy jednak zaznaczyć, iż w tekście pracy można odnaleźć zadawane w badaniach pytania, np. przy opisie wyników. Odnosząc się do zaprezentowanej w tej części pracy metodyki badań ilościowych, warto byłoby, aby Doktorantka również wskazała czy przeprowadziła badanie pilotażowe i ewentualnie, czy w jego efekcie modyfikowała instrument pomiarowy. W odniesieniu do badań jakościowych warto natomiast byłoby szerzej przedstawić charakterystykę respondentów. Wydaje się, że to kto udzielał wywiadu, na jakim stanowisku był zatrudniony, jakie miał doświadczenie zawodowe (ale również jakie ukończył kursy czy szkolenia) może mieć znaczenie w procesie badawczym.

W dwóch kolejnych rozdziałach empirycznych – czwartym oraz piątym, Doktorantka podejmuje udaną próbę opracowania modelu zarządzania zrównoważonym rozwojem w wybranym przedsiębiorstwie chemicznym. W pierwszej kolejności przedstawia wnioski płynące z analizy aktów prawnych w zakresie zarządzania zrównoważonym rozwojem w kontekście zmian klimatu. Następnie przechodzi do prezentacji wyników przeprowadzonych przez siebie badań, które przedstawia odnosząc się jednocześnie do wyników uzyskanych w obu badaniach (ilościowym i jakościowym), kolejno w odniesieniu do poszczególnych zagadnień. Wybór takiej formuły prezentacji wyników jest przejrzysty i pozwala śledzić logikę wywodów.

Autorka w badaniu ankietowym zastosowała skalę pięciostopniową niejednolitą – tzn. w kilku wariantach, jeśli chodzi o wskazywane przez respondentów odpowiedzi: tj. od 1 –

„brak wpływu” do 5 – „bardzo silny wpływ” (np. pytania na s. 159-160); inny wariant od 1 – „bardzo źle” do 5 – „bardzo dobrze” (np. pytanie na s. 165). Szkoda, że Doktorantka nie zaprezentowała opisu wszystkich wariantów odpowiedzi przy każdym z pytań, czytelnik bowiem nie do końca wie, co oznaczała na przykład odpowiedź respondenta, który wskazał na poziom 3, w pytaniu na s. 165. Czy była to była odpowiedź „ani źle, ani dobrze” czy może „przeciętnie”, czy też „nie mam zdania”? Gdyby Autorka zamieściła kwestionariusz ankiety w załączniku, nie byłoby takich wątpliwości. Jest to jednak drobna uwaga, nie wpływająca znacząco na ostateczny wynik podjętego przez Doktorantkę wysiłku badawczego.

Przedstawione w części empirycznej pracy wyniki badań dostarczyły szerokiej wiedzy w zakresie wyzwań, jakie stoją przed przedsiębiorstwami chemicznymi w kontekście wymogu zarządzania zrównoważonym rozwojem. Autorka poprawnie zidentyfikowała główne obszary problemów i niesprawności organizacyjnych w badanych jednostkach grupy kapitałowej. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy opracowała szereg niezwykle cennych rekomendacji odnośnie do działań i usprawnień w systemie zarządzania zrównoważonym rozwojem badanego podmiotu. Autorka proponując model zarządzania zrównoważonym rozwojem dostosowany do specyfiki współczesnego przedsiębiorstwa chemicznego, funkcjonującego w warunkach globalnego kryzysu klimatycznego w pełni zrealizowała cel pracy. Doktorantka rozwiązała postawiony w pracy problem badawczy, potwierdzając tym samym umiejętność prowadzenia badań naukowych. Dodatkowo warto podkreślić, że efektem końcowym podjętej przez Doktorantkę procedury badawczej jest nie tylko opracowanie modelu, ale również jego wdrożenie w przedsiębiorstwie PKN ORLEN S.A. Recenzowana praca spełnia zatem oczekiwania co do istoty badań aplikacyjnych, których zamierzeniem powinno być generowanie wiedzy w celu rozwiązania konkretnych problemów pojawiających się w praktyce gospodarczej. Odnosząc się do wdrożeniowego charakteru rozprawy doktorskiej warto również podkreślić, iż Doktorantka w swojej pracy wykazała wysoki poziom integracji wiedzy, doświadczenia zawodowego oraz umiejętności praktycznych.

Pozytywnie należy ocenić także ostatni fragment rozprawy doktorskiej, jakim jest zakończenie. Autorka zawarła w nim syntetyczne podsumowanie wniosków płynących z przeprowadzonych badań oraz odniosła się do celów pracy, przyjętych założeń oraz związanych z nimi pytań badawczych. W zakończeniu Doktorantka nie wskazała wprost kierunków dalszych badań, w związku z tym formułuję pytanie: Jakie są perspektywiczne

kierunki kolejnych badań w temacie zarządzania zrównoważonym rozwojem w przedsiębiorstwach chemicznych?

Ocena strony formalnej

Od strony formalnej rozprawa jest przygotowana poprawnie. Tekst napisany jest bardzo dobrym językiem, zrozumiałym dla szerszego grona odbiorców. W rozważaniach Doktorantka zachowuje logiczny ciąg wywodów, wykazując się umiejętnością prezentacji interesujących ją zjawisk oraz ogólną poprawnością w odniesieniu do interpretacji przedstawianych zagadnień. Percepcję treści ułatwiają tabele, wykresy i rysunki, które są przygotowane z najwyższą starannością. Poziom edytorski rozprawy doktorskiej uważam za bardzo wysoki. Drobne błędy literowe i stylistyczne, przy tak obszernym tekście są niemożliwe do uniknięcia, nie wpływają one jednak na ogólnie pozytywny odbiór prezentowanych treści merytorycznych.

Konkluzja

Przedstawiona do recenzji rozprawa jest efektem realizacji doktoratu wdrożeniowego. Tego rodzaju prace odznaczają się pewną specyfiką, która z założenia polega na zaprezentowaniu wiedzy i umiejętności Autorka/i niezbędnych do rozwiązania ściśle zdefiniowanego problemu w określonych obszarach praktycznych. Wobec tego od Doktorantki należało oczekiwać m.in. umiejętności łączenia teorii z praktyką, integracji wiedzy z doświadczeniem zawodowym oraz efektu pracy dającego możliwości wykorzystania zaproponowanych rozwiązań w konkretnym przedsiębiorstwie. Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że oceniana rozprawa spełnia wszystkie wyżej wymienione wymagania.

Rozprawa doktorska mgr Moniki Płońskiej zasługuje na pozytywną ocenę, w szczególności ze względu na:

- aktualność oraz duże znaczenie teoretyczne i praktyczne podjętego tematu,
- znaczący wkład teoretyczny w zakresie poszerzania wiedzy dotyczącej zarządzania zrównoważonym rozwojem w przedsiębiorstwach chemicznych,
- sprawne połączenie kilku wątków teoretycznych i praktycznych, właściwe zaprojektowanie i przeprowadzenie badań oraz opracowanie modelu,
- walory praktyczne uzyskanych wyników; model został całkowicie wdrożony (bardzo wysoki stopień wykonania zaproponowanej strategii – 95%).

Dokonując oceny całości pracy, pragnę jednoznacznie wyrazić opinię, iż stanowi ona *oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej*, a Doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie *nauki o zarządzaniu i jakości*, przygotowaniem warsztatowym oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Biorąc pod uwagę przyjęte kryteria oceny stwierdzam, iż rozprawa doktorska mgr Moniki Płońskiej pt. „*Model zarządzania zrównoważonym rozwojem w przedsiębiorstwie sektora chemicznego w Polsce*”, napisana pod kierunkiem naukowym prof. dra hab. Marka Bugdola spełnia warunki określone w ustawie *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2022 r. poz. 574, z późn. zm.). W związku z powyższym wnioskuję o jej przyjęcie i dopuszczenie mgr Moniki Płońskiej do publicznej obrony.